

Hvad man tror, er en offentlig sag

Sidste år udgav biskop over Haderslev Stift Niels Henrik Arendt bogen "En sang fra de varme lande". Med forfatterens tilladelse bringer catholica.dk her et af bogens kapitler, der som følge af statsministerens udtalelse om, "at religion fylder for meget i det offentlige rum", har fået fornyet aktualitet¹

Af Niels Henrik Arendt

Hvis der er noget, der adskiller den tredje verdens kulturer fra den vesteuropæiske, er det forståelsen af religionens placering i samfundet. Nu vender jeg "helt hjem", idet jeg vender mig til spørgsmålet om kristendommens placering i det danske samfund.

Hvad man tror, er en privat-sag, hedder det jævnligt. I én bestemt forstand er det udsagn rigtigt, nemlig som et udtryk for at staten ikke skal blande sig i, hvad dens borgere tror, så længe de ikke hylder anskuelse, der er til fare for samfundets ro og orden. Som grundlovens § 67 siger det: "Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden".

I dag er den udbredte forståelse af udsagnet om troens karakter af privat-sag imidlertid, at tros-spørgsmål slet ikke hører hjemme i det offentlige, endsige det politiske rum.

Det betyder ikke, at der ikke er en populær interesse for, hvad folk tror. Den er nærmest større end nogensinde, især når det drejer sig om "de kendtes" tro. Men det er netop, fordi medierne hele tiden prøver at invadere de kendtes private, undertiden intime rum. Man prøver "at gå tæt på". Når det er blevet næsten mere fancy at snage i offentlige personers tro end i deres kønsliv, er det et udtryk for, at man opfatter tro som noget af det allermest private.

---

¹ Niels Henrik Arendt: "En sang fra de varme lande – Rejsetanker om troen og folkekirken", forlaget ALFA, København 2005, 128 sider, 128 kr. hft.

Men kristendommen hører ikke primært til det private. Hvis den utrolige beretning om Jesu oprejsning fra de døde står til troende, og så sandelig gør den det, så er der noget helt galt i kristendommens tilbagetrækning fra det fælles til det private rum. Afgørende ved den evangeliske beretning er blandt andet, at Jesus oprejses til liv i denne verden. Man kunne sagtens forestille sig religiøse fortællinger om døde personer, der opstår til et liv i en hinsidig verden. Fortællingen om Jesu oprejsning fra de døde finder derimod sted i denne verden; hans venner færdes med ham, spiser og taler med ham. Dermed rummer fortællingen også en påstand om en fuldstændig forandring af den dennesidige virkelighed. Vel at mærke hele den dennesidige virkelighed, ikke kun den åndelige eller private del af den - et sådant skel accepterer kristendommen ikke.

Kort udtrykt består forandringen i, at Jesus fremstår som herre over hele denne verden. Mindre kan naturligvis ikke gøre det, hvis det virkelig er sådan, at Gud har oprejst ham, som den første af alle, fra den uafvendelige død. Det, der skal ske med denne verden og med hvert enkelt menneske, er lagt i hænderne på ham. Verden og hvert enkelt menneskes liv får et mål og et formål.

Vi kan til nød acceptere, at den enkelte selv opfatter sit liv som bestemt af et mål. Derimod har vi vænnet os af med at tale om, at verden eller samfundet har et mål. Før oplysningstiden indgik overvejelser om formål i beskrivelser af verden, men siden da har vi holdt os til at tale om årsag og virkning. Men det kristne budskab holder sig ikke tilbage - ved at tale om et mål tilvejebringer det også en målestok for, hvad der er godt og ondt. Og hvor skulle vi egentlig ellers få den fra?

Kristendommen insisterer dermed på at have med alting i denne verden at gøre. Lige præcis dette førte i kristendommens første tid til konflikt med magthaverne. Den romerske kejsers guvernør i Lilleasien i det 2. århundrede, Plinius d.Y. fortæller, at de kristne var loyldige og ordentlige borgere og endda betragtede sig som forpligtede til at handle vel mod andre. Alligevel var han nødt til at henrette dem, fordi de ikke ville nøjes med at betragte deres tro som en privatsag. Næsten en hvilken som helst privatkult var accepteret i det romerske rige, når blot ikke man anfægtede den offentlige religion, udtrykt i kejser-yrkelsen. Men lige præcis det gjorde de kristne - de nægtede at kalde kejseren "herre", fordi de kun kunne anerkende én som herre over denne verden, den Jesus, som de troede på.

Kristendommen kunne og kan ikke acceptere kun at skulle være en privatkult, kun at skulle have med det private liv at gøre. Den påberåber sig Jesu herredømme over det hele. Alt, hvad der ellers udøves af herredømme eller magt her i verden, sker på delegation fra ham. Ligesom Jesus sagde til Pilatus: Du havde ingen magt, hvis ikke den var givet dig ovenfra, sådan er det nu de kristnes opgave at sige til magthaverne: Den magt, I har, udøver I under ansvar overfor verdens herre. I er alene herskere "af Guds nåde".

Jeg er klar over, at dette må kalde vilde protester frem. Man vil sige, at det kan da kun give mening for politikere, som selv er kristne. Sandt nok. Det ændrer bare ikke ved, at det alligevel må gøres gældende som noget, der omfatter alle. For en sondring mellem nogle, Jesus er herre over, og nogle, han ikke skulle være herre over, eller sagt på en anden måde: en reduktion af Jesu betydning til kun at vedrøre dem, der tror på ham, kan jeg som kristen ikke foretage uden at have solgt det hele.

Det ligger ligefor, at jeg i et pluralistisk samfund ikke kan forvente, at min opfattelse af konsekvenserne for alting af Jesu opstandelse skal blive accepteret af dem, der ikke tror på den. Og jeg har (heldigvis) ikke nogen magt til at tvinge opfattelsen igennem. Men det indebærer ikke, at jeg ikke skal gøre den gældende.

Hører det ikke til god luthersk kristendom, at der findes to regimenter, et hvor ordet alene regerer, og et, hvor "sværdet" (dvs. magten) regerer? Jo, men det har intet med et skel mellem det private og den offentlige rum at gøre. Det er Gud, der er herre i begge riger. Fordi formålet med dem er forskelligt, er midlerne det også. Kristendommen er en sandhed, der kun kan udsiges, aldrig gennemtrumfes.

Kirkens frihed er ikke en frihed til at passe sig selv; i dens egen forståelse må der være tale om en frihed til mere end at passe sig selv, nemlig til at forkynde Jesu herredømme over ubetinget enhver del af den menneskelige virkelighed. Det er kirken simpelthen forpligtet til.

Er det nu ikke at gøre sig til talsmand for en slags "teokrati"? Kun på det personlige plan. Kristendommen kommer ikke med den færdige guddommelige løsning på samfundets problemer. Men den vender sig mod tanken om det fælles rum som gud-frit område. For hvis Gud fordrives derfra, tager andre guder Hans plads. Derfor er det ikke bare legitimt, men det er uomgængeligt at gøre kristne synspunkter gældende i det offentlige rum. Det er med til at forhindre, at en enkelt opfattelse bliver guddommeliggjort.

Hvad er kristne synspunkter? Det er synspunkter båret af den opfattelse, at Jesus Kristus er herre over mit liv og mine handlinger. Hvad det betyder konkret, kan vi så begynde at diskutere. For det er nemlig et personligt anliggende.

Langt hellere end at kalde troen en privatsag skulle man kalde den en personlig sag. En sag, man ved sig så personligt forpligtet af, at man gør den offentlig kendt, stiller den til offentlig diskussion som en sandhed, man mener vedrører alle. En sandhed indebærer altid, at der er nogen, der holder den for sand, og det vil sige, at den kun kan gøres gældende i et personligt ansvar. Men at enhver sandhed på den måde er personlig, indebærer ikke, at den er privat. En sandhed, der kun er privat, dvs. gælder for mig, men ikke for dig, er ingen sandhed. Det personlige kommer frem netop ved, at man står til ansvar for det, man er overbevist om er sandheden, overfor andre.

Er privatiseringen af religionen i vores vestlige verden ikke en uundgåelig følge af religionsfriheden? Hvis der skal være plads til de forskellige religioner i samfundet, gælder det vel om, at de ikke kommer i indbyrdes konflikt, og sikrer man ikke det ved, at de henvises til at udfolde sig i det private rum?

Det er indlysende, at i et pluralistisk samfund må religionerne komme på konfrontationskurs og støde sammen, hvis de insisterer på at komme til orde som overbevisninger, der har gyldighed ud over deres egen tilhængerskare. Men hvad så? må man spørge. Er det ikke kun et udtryk for religionsfrihedens realitet, at der virkelig kan tages livtag om sandheden, også i det offentlige rum.

Hvad sker der, når man ikke længere mener, at der findes ultimativ sandhed med gyldighed for alle, men kun private holdninger? Så sker der det, som man oplever i disse år, at man begynder at tale om værdier og værdi-grundlag. Det er uskadeligt, når det drejer sig om firmaer og organisationer, som vitterlig ikke prætenderer at sige noget almen-menneskeligt. Men når det drejer sig om samfundet og dets udvikling, foretrækker jeg så langt tros-kampen for værdikampen. For i den sidste handler det alene om, hvem der har mest politisk magt. Er det sandheden, der er på spil, ja, så kan selv en enkeltperson beholde ret, selvom han er uden magt.

Nu lyder så indvendingen: der findes ikke noget, man kan kalde den religiøse sandhed, men kun forskellige opfattelser af "sandheden". Vi afviser, at der kan findes nogen endegyldig sikkerhed. Til gengæld lægger vi så meget mere vægt på forskel i livsstil og "værdier" og tillader os en stærkt begrænset tolerance – de fælles kulturelle positioner tillægges næsten absolut betydning.

Helt udenfor diskussion står det, vi opfatter som videnskabelige kendsgerninger; dem omgiver vi næsten med ærefrygt. Her taler vi om objektive kendsgerninger, som er sande hinsides den subjektive tilslutning eller afvisning. Videnskabsmænd, som har en forskellig opfattelse af et forhold, siger ikke til hinanden: "Det kan godt være det er sandt for dig, men det er det ikke for mig" – nej, de sætter spørgsmålet under heftig debat, tester, eksperimenterer og argumenterer. Når det drejer sig om tro, mener vi derimod ikke, vi taler om virkeligheden, men kun om erfaringer, om hvad der er personligt meningsfuldt.

Det er en arv fra oplysningstiden, at der findes en kendsgerningernes verden, som intet har med tro at gøre. Tro er den betydning, som den enkelte kan tillægge kendsgerningerne, men det beror på et fuldstændig personligt valg. Som sandhed accepteres kun det, som er lige tilgængeligt for alle rationelle mennesker.

Den, der i dag vil gøre gældende, at verden er skabt med et formål, at den har en bestemmelse, henvises til privat-sfæren. Der tolereres en sådan forståelse, ja, en pluralitet af forståelser. Til gengæld tillægges sådanne opfattelser kun ringe betydning i det fælles rum. De passer ikke ind i det, filosofen Peter Berger kalder "den offentlige plausibilitets-struktur".

I før-moderne samfund fandtes ikke denne opdeling mellem en offentlig fælles-verden, baseret på kendsgerninger, og en privat, værdiernes verden. Men den er et distinkt træk ved vores kultur. Og den indebærer en forvisning af kristendommen sammen med alle de andre religioner til et område, hvor pluralismen kan tolereres, nemlig der hvor der ikke findes kendsgerninger og sandhed, men blot religiøsitet og værdier.

Hvad har denne opdeling betydet, hvad har den kostet os? Den har først og fremmest kostet os forestillingen om kristendommen som en offentlig sandhed – eller udtrykt lidt mere præcist: en sandhed, som vedrører alle, og som også har betydning for alt det, der angår os som samfund og fællesskab.

Lad mig værgе mig mod en misforståelse: jeg ønsker ikke at genetablere en kejser-kristendom, hvor kristendommen bliver statsreligion, og der er sammenfald mellem kirkens forkyndelse og samfundets indretning. Det ville også være både umuligt og naivt og desuden ukristeligt, fordi kristendommens sprog ikke er et magt-sprog. Men kristendommen kan ikke affinde sig med at blive forvist til kun at have gyldighed for den enkelte, for så vidt han eller hun tilslutter sig den. Kristendommen kan ikke affinde sig med at blive gjort til en esoterisk "viden", som dyrkes i indviede cirkler. Kristendommen kan dybest set ikke anerkende, at der findes mere en én virkelighed. Det er den virkelighed, kristendommen handler om; det er den virkelighed, Kristus er herre over.

Ved at acceptere, at religionen udelukkende opfattes som en værdibaseret fortolkning eller tydning af historien, er vi i virkeligheden på vej til at prisgive en fælles historie. (Vi render i øvrigt også ind i det problem, hvorfra fælles værdier skal hente deres legitimitet). Kristendommen hævder, at Gud har med den fælles historie at gøre, ikke bare som en tydningsmulighed, men ved at komme til stede i den.

At kalde kristendommen en "offentlig sandhed" betyder ikke en sandhed, som alle er enige om, eller alle må underkaste sig. Det er ikke et forsøg på at påberåbe sig "kristen kontrol over markedet", men blot en påstand om, at Kristus-bekendelsen giver mening som en offentlig bekendelse. Med offentlig sandhed mener jeg heller ikke en indiskutabel, ubetvivlelig sandhed. Ubetvivlelige sandheder findes ikke undtagen i matematikken, som Einstein sagde. Kun påstande, som der kan rejses tvivl om, har med virkeligheden at gøre.

Ved at insistere på, at en trossandhed har lige så meget med virkeligheden at gøre som alle mulige andre sandheder (fordi der dybest set ikke findes sandheder af betydning, som ikke tager udgangspunkt i en personlig afgørelse), fastholdes pluralismen, samtidig med at den udfordres. Jeg udfordrer mangfoldigheden, fordi jeg insisterer på, at der findes noget, der hedder sandhed, også når det drejer sig om religion.

Sandheden er ikke ubetvivlelig, sandheden er et slagsmål værd, sandheden kan gøres til genstand for diskussion i en fælles offentlig og åben drøftelse (præcis som vi ser det indenfor videnskaben). Jamen, det kan en trossandhed da ikke, vil man måske indvende. Hvorfor ikke? For trossandheder gælder ganske vist et andet tidsperspektiv, men det indebærer da ikke, at det ikke skal komme for dagen, hvem der har ret. Hvis jeg bekender troen på, at verden har et mål og en mening, så skal den sandhed også stå virkelighedens prøve.

Den engelske teolog Lesslie Newbiggin² skelner imellem den religiøst ligegyldige pluralisme og den engagerede pluralisme. Han mener, at det er den første, der råder hos os med vores afkald på at tale om viden og sandhed, når talen er om tro. Den forpligtende, engagerede pluralisme tager derimod andre religioner mere alvorligt, når den ud fra sit eget (i dette tilfælde kristne) udgangspunkt vover at stille spørgsmålstejn ved de andres trosgrundlag. Forpligtetheden indebærer også, at man ikke bare overlader det fælles rum til dem, der prøver at få magten over det ved at påstå, at de er religiøst neutrale og objektive. Ved at stå ved, at man selv har en Gud, kan man medvirke til at afsløre de skjulte afguder, som der er alt for mange af i den vestlige civilisation. Man kan også dermed give plads til de "magter og myndigheder", som nu engang findes i denne verden, og som også får lov at træffe afgørelser; men de bliver dæmoniske, hvis de tillægges absolut betydning, og det står de i fare for, hvis troen trækker sig tilbage til privat-sfæren eller erstattes af en ligeglad tolerance. Og endelig kan den offentligt vedståede og forfægtede tro fastholde en nøgternhed overfor den grasserende overtro, som lever højt på, at religion og trosspørgsmål ikke skal stå til regnskab i en offentlig diskurs.

Vi er alle sammen arvtagere til oplysningstiden. Men alt det gode, oplysningstiden rummede: frigørelsen fra overtroen, opgøret med trosmæssig snæverhed, åbenheden, alt dette er i virkeligheden truet i dag af en ny "rettroenhed", hvad jo ikke er særlig svært at få øje på.

At henvise trosudsagn til den individuelle troserfaring er at overse den kendsgerning, at tro strækker sig ud mod virkeligheden. Det er ikke nok for troen at være en subjektiv tilgang til virkeligheden med de begrænsninger, som dette indebærer. En religiøs sandhed er ganske vist kun sand for den, der holder den for sand. Men i samme øjeblik troen er blevet til, er der ikke tale om, at sandheden er sand i kraft af min afgørelse. Den troende taler ikke om sin opfattelse af virkeligheden; han taler om virkeligheden, sådan som den har påtvunget sig ham. Trosafgørelsen slipper os på en måde af hændte i samme øjeblik, den er taget. Troen taler ikke om, hvordan verden forekommer én at være, men om, hvordan verden er. Hvad der er sandt for troen, antager troen som sandt uafhængigt af den.

At jeg kun kan forholde mig til Gud i tro, betyder ikke, at Gud kun er til i min tro. Når det er tilfældet, så må der uvægerligt bestå et forhold mellem den forestilling, jeg har om Gud, og Guds egen virkelighed. Tro er efter sin egen selvforståelse at finde noget, som er der i forvejen - tro er ikke at digte eller skabe noget selv. Eller som Grundtvig formulerede det: "Ganske vist gavner sandhedstroen mig ikke, medmindre jeg har den, men den er dog, hvad den er, ligeså uafhængig af mig som sandheden selv, og dens indhold forefindes af mig, før jeg ved tilegnelsen kan komme i besiddelse deraf."

For troen er Guds virkelighed ikke et udtryk for menneskets drømme, forestillinger og refleksioner, men det altomfattende, som troen giver fortabt overfor og siden hviler i. I troen bliver man på en måde overrumplet af virkeligheden; det er ligesom at være tvunget til at overgive sig, fordi der ikke er noget alternativ. Og troen vil ikke lade nogen del af virkeligheden være Gud-frit område. Den vil have det hele med. Den indleder generobringstogtet på den afkristnede verden.

Troen må holde fast ved, at hvad den tror, ikke er dens egen frembringelse. Hvad den tror, anser den for at være, hvad Gud har givet til kende for mig om sig selv. At reducere troen til noget rent subjektivt, som derfor må henvises til privatlivet, er at tillægge sig selv en objektivitet, som ikke findes.

Til sidst endnu engang det spørgsmål, som altid dukker op, når kristendommen ikke pænt vil blive på den plads, den får anvist: får vi ikke en farlig sammenblanding af religion og politik? Det farligste af alt er ikke, at religion og politik får med hinanden at gøre - det er, hvis de intet får med hinanden at gøre. Hvis den politiske verden overlades til menneskets "fornuft". Det 20. århundrede viste

---

² Lesslie Newbiggin, 1909-1998. Hans bog "Foolishness to the Greeks" er med titlen "Galskab for vismænd: evangeliet og vestlig kultur" udgivet på dansk i Gjerdings oversættelse. Det danske Missionselskab, København 1987. Red.

os, hvad der så kan ske. Jeg er bange for, at vi kan ende der igen; og når det ikke er gået rivegalt endnu, er det fordi der heldigvis er rudimenter af kristendom tilbage hos politikerne.

Religion og politik er en farlig cocktail - når de bliver mixet sammen, så man ikke kan se det ene fra det andet! Men det er ikke farligt, det er tværtimod ufatteligt nødvendigt, at religion også kommer til orde i det fælles rum, hvor bl.a. politikerne huserer. Alt går galt, hvis ikke religionen er der til at holde politikken på plads. Og med religion mener jeg her naturligvis kristendom. Ikke at jeg tror eller ønsker, at kristendom kan få monopol på at gøre sig gældende i samfundet. Men dens røst er afgørende.

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk